

นิพนธ์ต้นฉบับ

ความเครียด ความวิตกกังวล และภาวะซึมเศร้าของพยาบาล ที่ทำงานในหน่วยคัดกรองโรคโควิด 19 จังหวัดอุบลราชธานี

วันรับ : 2 มิถุนายน 2566

วันแก้ไข : 3 กันยายน 2566

วันตอบรับ : 5 กันยายน 2566

วิวัฒน์ สารพัฒน์, พ.บ.

โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ : เพื่อศึกษาความชุกและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล และความเครียดของพยาบาลที่ทำงานคัดกรองโรคโควิด 19 ในระหว่างการแพร่ระบาดใหญ่

วิธีการ : การศึกษาแบบภาคตัดขวางในพยาบาลวิชาชีพที่ทำงานคัดกรองผู้ป่วยโควิด 19 ที่โรงพยาบาลรัฐบาลในจังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างเดือนเมษายน พ.ศ. 2564 ถึงมกราคม พ.ศ. 2565 เครื่องมือประกอบด้วยข้อมูลส่วนบุคคล แบบคัดกรองภาวะซึมเศร้า (PHQ-9) แบบวัดความวิตกกังวล (GAD-7) และแบบวัดความรู้สึกเครียด (PSS-10) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและและค้นหาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคะแนนปัญหาสุขภาพจิตด้วยการวิเคราะห์ถดถอยเชิงเส้น

ผล : กลุ่มตัวอย่าง 119 คน อายุเฉลี่ย 37.9 ± 8.6 ปี อายุงานเฉลี่ย 15.6 ± 8.7 ปี มีภาวะซึมเศร้า (PHQ-9 > 9 คะแนน) ความวิตกกังวล (GAD-7 > 9 คะแนน) และความเครียด (PSS-10 > 13 คะแนน) ในระดับปานกลางขึ้นไปร้อยละ 5.9, 0.8 และ 61.4 ตามลำดับ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคะแนนภาวะซึมเศร้า คือ จำนวนสมาชิกในครอบครัวน้อย ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคะแนนความวิตกกังวล คือ ระดับการศึกษาปริญญาตรี ไม่พบปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคะแนนความเครียด

สรุป : พยาบาลในหน่วยคัดกรองโรคโควิด 19 ส่วนใหญ่มีภาวะซึมเศร้าและความวิตกกังวลในระดับเล็กน้อยและมีภาวะเครียดในระดับปานกลาง ควรมีการเฝ้าระวังและป้องกันปัญหาสุขภาพจิตในพยาบาลที่ขาดหรือมีแหล่งสนับสนุนทางสังคมน้อย

คำสำคัญ : ความเครียด, วิตกกังวล, ภาวะซึมเศร้า, พยาบาล, โควิด 19

ติดต่อผู้นิพนธ์ : วิวัฒน์ สารพัฒน์; e-mail: wiwatpsymd@gmail.com

Original articles

Stress, anxiety and depression among registered nurses at the COVID-19 screening units (ARI clinic) in Ubon Ratchathani province

Received : 2 June 2023

Revised : 3 September 2023

Accepted : 5 September 2023

Wiwat Sarapat, M.D.

Sunpasitthiprasong Hospital,

Ubon Ratchathani Province

Abstract

Objective: To study the prevalence and associated factors of depression, anxiety, and stress among frontline nurses during the COVID-19 pandemic.

Methods: A cross-sectional survey among registered nurses working in COVID-19 screening units in Ubon Ratchathani province was conducted during April 2021 - January 2022. The measurements consisted of a personal information form, the patient health questionnaire-9 (PHQ-9), the generalized anxiety disorder-7 (GAD-7), and the perceived stress scale (PSS-10). Data were analyzed using descriptive statistics and linear regression analysis.

Results: The sample consisted of 119 participants with a mean age of 37.9 ± 8.6 years and a mean working experience of 15.6 ± 8.7 years. Moderate or severe depression (PHQ-9 > 9), anxiety (GAD-7 > 9), and stress (PSS-10 > 13) were reported by 5.9%, 0.8%, and 61.4% of the participants, respectively. The higher depression score was predicted by the lower number of family members. The higher anxiety score was predicted by a bachelor's degree's educational level. There were no fundamental factors affecting the stress score.

Conclusion: Most nurses had a mild level of depression and anxiety while having a moderate level of stress. There should be surveillance and prevention of mental health issues in poorly socially supported nurses.

Keywords: anxiety, COVID-19, depression, nurse, stress

Corresponding author: Wiwat Sarapat; e-mail: wiwatpsymd@gmail.com

ความรู้เดิม : สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของประชาชนและบุคลากรทางการแพทย์

ความรู้ใหม่ : พยาบาลด่านหน้าที่มีบทบาทในการคัดกรองโรคโควิด 19 มีภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล และความเครียดระดับปานกลางขึ้นไปร้อยละ 5.9, 0.8 และ 61.4 ตามลำดับ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับภาวะซึมเศร้า คือ จำนวนสมาชิกในครอบครัวน้อย ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความวิตกกังวล คือ ระดับการศึกษาปริญญาตรี ไม่พบปัจจัยพื้นฐานที่มีความสัมพันธ์กับความเครียด

ประโยชน์ที่จะนำไปใช้ : แนวทางการดูแลสุขภาพจิตและการลดผลกระทบทางด้านจิตใจเจ้าหน้าที่พยาบาลด่านหน้า โดยเฉพาะการส่งเสริมแรงสนับสนุนทางสังคม

บทนำ

โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด 19) เป็นโรคติดเชื้อทางเดินหายใจที่มีการแพร่ระบาดไปทุกภูมิภาคทั่วโลก เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2563 องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้ประกาศว่าโรคโควิด 19 มีการระบาดใหญ่ทั่วโลก (pandemic)¹ และยังคงมีการแพร่ระบาดเป็นระยะจนถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบสาธารณสุขของประเทศต่าง ๆ อย่างมาก^{2,3} เนื่องจากโรคสามารถติดต่อได้อย่างรวดเร็วผ่านทางละอองฝอยจากร่างกายและการสัมผัสระหว่างบุคคล⁴

พยาบาลเป็นบุคลากรสาธารณสุขกลุ่มใหญ่ที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริม ป้องกัน รักษา และฟื้นฟู และเป็นหนึ่งในบุคลากรด่านหน้าเมื่อมีการแพร่ระบาดของโรค^{5,6} พยาบาลด่านหน้าต้องมีการสัมผัสผู้ป่วยอย่างใกล้ชิดในระหว่างการให้บริการ ซึ่งส่งผลให้เสี่ยงต่อการติดเชื้อได้สูง^{7,8} พบว่าอัตราการติดเชื้อในกลุ่มผู้ให้บริการสาธารณสุขเริ่มเพิ่มสูงขึ้นตามแนวโน้มการระบาดของโรคที่เพิ่มขึ้น⁹ นอกจากนี้ในช่วงที่มีการระบาดของโรคโควิด 19 พยาบาลด่านหน้าต้องมีการะงานในการทำงานที่เพิ่มขึ้นจากภาวะปกติ ซึ่งต้องแบ่งภาระงานไปทำหน้าที่ในส่วนงานโรคโควิด 19 ในช่วงมีการระบาด อีกทั้งหลายคนก็มีภาระงานประจำและบทบาทหน้าที่อื่นใน

ครอบครัวและสังคมที่ต้องรับผิดชอบ ผลกระทบจากงานอาจส่งผลให้เกิดความวิตกกังวลว่าตัวเองอาจเป็นต้นเหตุให้เกิดการติดเชื้อในครอบครัวหรือชุมชน และอาจส่งผลต่อความรู้สึกเป็นที่รังเกียจของคนในชุมชนที่ไม่เข้าใจและมองว่าพยาบาลอาจมีเชื้อโรคได้^{10,11} การศึกษาวิเคราะห์อภิมาน (meta-analysis) ในบุคลากรทางการแพทย์รวมทั้งพยาบาลที่ทำงานเกี่ยวกับผู้ป่วยโรคโควิด 19 ทั้งด่านหน้าและด้านหลังจากหลายประเทศพบว่า ความชุกของความวิตกกังวล ภาวะซึมเศร้า และความเครียดอยู่ที่ร้อยละ 34.4, 31.8 และ 46.1 ตามลำดับ โดยพบว่าพยาบาลมีความชุกของความเครียดและภาวะซึมเศร้าสูงกว่าบุคลากรกลุ่มอื่น ๆ¹² การศึกษาในช่วงการระบาดของโรค severe acute respiratory syndrome (SARS) และไข้หวัดใหญ่สายพันธุ์ H1N1 พบว่า การแพร่ระบาดของโรคส่งผลกระทบต่อพยาบาลที่รู้สึกว่าคุณมีความเสี่ยงสูงและไม่ปลอดภัย บางส่วนมีการลาออกจากระบบสาธารณสุข^{13,14} นอกจากนี้การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อยังส่งผลกระทบต่อพยาบาลในระยะยาวอันเนื่องมาจากการทำงานช่วงการแพร่ระบาดของโรคมีแนวโน้มต้องใช้เวลาในการจัดการที่ยาวนานกว่าจะนำไปสู่ชีวิตวิถีใหม่ (new normal)¹⁵

การแพร่ระบาดระลอกแรกช่วงต้นปี พ.ศ. 2563 ประเทศไทยพบผู้ติดเชื้อ 2,000 - 3,000 คน แต่การระบาดระลอกต่อมาในช่วงกลางเดือนธันวาคม พ.ศ. 2563 ถึงมกราคม พ.ศ. 2564 พบผู้ติดเชื้อสูงถึง 17,953 คน¹⁶ ซึ่งเพิ่มขึ้นเกือบหกเท่าของช่วงแรก ส่งผลกระทบต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตของบุคลากรสาธารณสุขที่มีหน้าที่คัดกรองและให้การดูแลและดำเนินการรักษาผู้ป่วยกลุ่มนี้ การสำรวจโดยกรมสุขภาพจิตในปี พ.ศ. 2563 พบว่า บุคลากรสาธารณสุขมีความเครียด ภาวะซึมเศร้า และภาวะหมดไฟร้อยละ 4.0, 4.8 และ 4.4 ตามลำดับ การสำรวจติดตามในช่วงการแพร่ระบาดระลอกสองในเดือนมกราคม พ.ศ. 2564 พบว่า บุคลากรสาธารณสุขได้รับผลกระทบมากขึ้นตามปริมาณผู้ป่วยที่มากขึ้น โดยมีความเครียด ภาวะซึมเศร้า และภาวะหมดไฟเพิ่มเป็นร้อยละ 5.0, 7.6 และ 9.1 ตามลำดับ¹⁷

จังหวัดอุบลราชธานีมีผู้ป่วยโควิด 19 สะสมตลอดทั้งปี พ.ศ. 2564 จำนวน 22,535 คน เป็นอันดับที่ 27 ของประเทศ โดยมีผู้ป่วยรายวันมากเป็นอันดับ 3 ของประเทศคือ 150 คนต่อวัน (สถิติเมื่อ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2654) นอกจากนี้ในช่วงเวลาดังกล่าวยังพบผู้ลักลอบเข้าเมืองจากประเทศกัมพูชาและลาว 276 คนและ 85 คน ตามลำดับ¹⁸ บ่งบอกถึงอุปสรรคของการควบคุมการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ที่ยังไม่ทั่วถึง อีกทั้งจังหวัดอุบลราชธานียังประสบปัญหาอัตรากำลังบุคลากรสาธารณสุข โดยพยาบาล 1 คนดูแลประชากร 406 คน สูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศที่พยาบาล 1 คนดูแลประชากร 353 คน¹⁹ ประกอบกับในเดือนมกราคม พ.ศ. 2564²⁰ หน่วยบริการสาธารณสุขในจังหวัดอุบลราชธานีมีการปรับเปลี่ยนการให้บริการตามมาตรการควบคุมการแพร่ระบาดอย่างเข้มข้น มีการตั้งคลินิก acute respiratory infection (ARI) เพื่อคัดกรองผู้ป่วยโดยมีแพทย์และพยาบาลเป็นบุคลากรด่านหน้าในการคัดกรองผู้ป่วยที่สงสัยภาวะการติดเชื้อโควิด 19 เพื่อส่งตรวจคลินิก PUI (patient under investigation) ต่อไป นอกจากนี้พยาบาลด่านหน้ายังมีบทบาทในการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการวัคซีน ซึ่งต้องมีการตรวจสอบและจัดสำรวจกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้วัคซีนถูกส่งตรงถึงผู้ที่มีความเสี่ยงสูง รวมถึงการเสริมสร้างความตระหนักรู้และการแนะนำเกี่ยวกับการฉีดวัคซีนให้กับประชาชนทั่วไปในจังหวัด สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้พยาบาลด่านหน้าในพื้นที่เกิดปัญหาสุขภาพจิตและภาวะหมดไฟในการทำงาน งานวิจัยในต่างประเทศพบว่า พยาบาลในหน่วยคัดกรองโรคโควิด 19 เกิดผลกระทบต่อจิตใจมากกว่าแพทย์ได้จากหน้าที่ที่รับผิดชอบในภาระงานที่ใกล้เคียงกัน²¹ การศึกษาในกลุ่มผู้ปฏิบัติงานด้านสาธารณสุขในองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานีในช่วงวิกฤติโควิด 19 พบว่า เพศและการสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์กับภาวะหมดไฟของกลุ่มตัวอย่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ²²

การศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบทางจิตใจที่เกิดขึ้นกับพยาบาลที่เป็นบุคลากรด่านหน้าจะทำให้มีแนวทางในการให้ความช่วยเหลือเพื่อให้ระบบบริการไม่ขาดอัตรากำลังที่มีประสิทธิภาพ การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความชุกและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบทางด้านสุขภาพจิต ได้แก่ ภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล และความเครียด ของพยาบาลที่หน่วยคัดกรองโรคโควิด 19 (คลินิก ARI) ในจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อเป็นข้อมูลในการบริหารจัดการและให้การดูแลสุขภาพจิตของบุคลากรสาธารณสุขในพื้นที่

วิธีการ

การวิจัยเชิงพรรณนาแบบตัดขวาง (cross-sectional descriptive study) โดยให้ผู้ตอบกรอกคำตอบเองในแบบสอบถาม (self-administered questionnaire) ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี เลขที่ 012/64C เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2564 และเก็บข้อมูลระหว่างเดือนเมษายน พ.ศ. 2564 ถึง มกราคม พ.ศ. 2565

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

พยาบาลวิชาชีพที่ทำงาน ณ หน่วยคัดกรองโควิด 19 (คลินิก ARI) โรงพยาบาลรัฐบาลในจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 317 คน (ตารางที่ 1) คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างแบบทราบขนาดประชากร กำหนดความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 ความผิดพลาดไม่เกินร้อยละ 5 โดยใช้สูตรคำนวณ ดังนี้

$$n = \frac{z^2 \times p(1 - p)}{1 + \frac{z^2 \times p(1 - p)}{e^2 N}}$$

โดยที่ z ที่ความเชื่อมั่นร้อยละ 95 = 1.96

p คือ ความชุกของปัญหาสุขภาพจิตในกลุ่มผู้ให้บริการสาธารณสุข = 0.318¹²

N คือ จำนวนพยาบาลวิชาชีพที่คลินิก ARI ในจังหวัดอุบลราชธานี = 317

e คือ margin of error = 0.05

ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างอย่างน้อย 163 คน คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีแบ่งกลุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (stratified random sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาระบายทุกพื้นที่ของโรงพยาบาลของรัฐบาลในจังหวัด

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างของพยาบาลกระจายตามขนาดโรงพยาบาล

ขนาดโรงพยาบาล	จำนวนพยาบาลที่คลินิก ARI	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
โรงพยาบาลศูนย์ระดับ A (1 แห่ง)	5	3
โรงพยาบาลทั่วไประดับ S (1 แห่ง)	10	6
โรงพยาบาลทั่วไปขนาดเล็ก (M1) (2 แห่ง)	38	21
โรงพยาบาลแม่ข่าย (M2) (2 แห่ง)	34	19
โรงพยาบาลชุมชนขนาดกลาง (F2) (15 แห่ง)	195	110
โรงพยาบาลชุมชนขนาดเล็ก (F3) (5 แห่ง)	35	20
รวม	317	179

อุบลราชธานี จากเกณฑ์การคัดเลือก (inclusion criteria) ได้แก่ เป็นพยาบาลในหน่วยคัดกรองโควิด 19 และปฏิบัติงานในโรงพยาบาลของรัฐบาลในจังหวัดอุบลราชธานี และเกณฑ์การคัดออก (exclusion criteria) ได้แก่ ลาหรือติดภารกิจที่ทำให้ไม่สามารถให้ข้อมูลได้ คัดเลือกตัวอย่างทุกคนที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกและคัดออกที่ตอบแบบสอบถามครบถ้วน

เครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามที่เก็บผ่านระบบเว็บเพจที่สร้างขึ้นเพื่อบันทึกข้อมูลแบบสอบถามโดยเฉพาะ ไม่มีการบันทึกข้อมูลที่สามารถระบุถึงผู้ตอบแบบสอบถาม โดยบันทึกเพียงรหัสลำดับของตัวอย่างที่ได้จากการเรียงชื่อจากการสุ่มของทีมผู้วิจัยเพื่อนำไปกรอกในแบบสอบถามเท่านั้น ฐานข้อมูลถูกเก็บในคอมพิวเตอร์ในโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ที่ได้รับการดูแลความปลอดภัยโดยหน่วยงานคอมพิวเตอร์ กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามผ่านคอมพิวเตอร์หรือโทรศัพท์มือถือผ่านการสแกน QR code หรือ url address ซึ่งเข้าถึงได้เฉพาะผู้ตอบแบบสอบถามเท่านั้น แบบสอบถามประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส จำนวนบุตร จำนวนสมาชิกในครอบครัว เงินเดือน โรคประจำตัวทางกาย ประวัติการรักษาทางจิตเวช จำนวนปีในการทำงาน และลักษณะการทำงาน

ส่วนที่ 2 การคัดกรองสุขภาพจิตของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย

1. แบบประเมิน patient health questionnaire-9 (PHQ-9) ฉบับภาษาไทย เป็นเครื่องมือคัดกรองภาวะซึมเศร้า มี 9 ข้อ แต่ละข้อมีช่วงการให้คะแนนตั้งแต่ 0 (ไม่มีเลย) ถึง 3 (เกือบทุกวัน) คะแนนรวมอยู่ในช่วง 0 - 27 คะแนน โดยแบ่งเป็น 5 ระดับ ได้แก่ ไม่มีภาวะซึมเศร้าหรือมีอาการเล็กน้อย (0 - 4 คะแนน) มีภาวะซึมเศร้าเล็กน้อย (5 - 9 คะแนน) มีภาวะซึมเศร้าปานกลาง (10 - 14 คะแนน) มีภาวะซึมเศร้าค่อนข้างรุนแรง (15 - 19 คะแนน) และมีภาวะซึมเศร้ารุนแรง (20 - 27 คะแนน) การทดสอบความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบประเมินโดยวัดความสอดคล้องภายใน (internal consistency) จากการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) พบว่าเท่ากับ .79²³

2. แบบประเมิน generalized anxiety disorder-7 (GAD-7) ฉบับภาษาไทย เป็นเครื่องมือเพื่อคัดกรองโรควิตกกังวล (generalized anxiety disorder) มี 7 ข้อ มีช่วงการให้คะแนนตั้งแต่ 0 (ไม่มีเลย) ถึง 3 (เกือบทุกวัน) คะแนนรวมอยู่ในช่วง 0 - 21 คะแนน โดยแบ่งเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ไม่มีอาการกังวลหรือมีอาการเล็กน้อย (0 - 4 คะแนน) มีความกังวลน้อย (5 - 9 คะแนน) มีความกังวลปานกลาง (10 - 14 คะแนน) และมีความกังวลรุนแรง (15 - 21 คะแนน) แบบประเมินมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค .83²⁴

3. แบบประเมิน 10-item perceived stress scale (PSS-10) ฉบับภาษาไทย เป็นแบบวัดความรู้สึกเครียด มี 10 ข้อ ช่วงการให้คะแนนตั้งแต่ 0 (ไม่มีเลย) ถึง 4 (บ่อยมาก) คะแนน

รวมอยู่ในช่วง 0 - 40 คะแนน โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ไม่มี ความเครียดหรือเครียดน้อย (0 - 13 คะแนน) มีความเครียด ปานกลาง (14 - 26 คะแนน) และมีความเครียดสูง (27 - 40 คะแนน) แบบประเมินมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ ครอนบาค .85²⁵

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (descriptive statistics) ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค้นหาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคะแนนภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล และความเครียดด้วยการวิเคราะห์ถดถอยเชิงเส้น (linear regression analysis) โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์แยกเป็น 2 กรณี ดังนี้ 1) กรณีที่ตัวแปรต้นเป็นตัวแปรต่อเนื่อง เช่น อายุ จำนวนบุตร จำนวนสมาชิกในครอบครัว และจำนวนปีในการทำงาน มีการตรวจสอบภาวะร่วมเส้นตรงพหุ (multicollinearity) ด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (correlation coefficient) โดยค่าระดับความสัมพันธ์ .60 ขึ้นไป ($r \geq .60$) ถือว่าตัวแปรต้นมีสหสัมพันธ์กันเองในระดับสูงและใช้การวิเคราะห์แบบตัวแปรเดียว (univariate analysis) กรณีไม่พบสหสัมพันธ์กันเองในระดับสูงใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุ (multivariate analysis) และ 2) กรณีที่ตัวแปรต้นเป็นตัวแปร กลุ่มหรืออันดับ เช่น เพศ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส เงินเดือน โรคประจำตัวทางกาย และประวัติการรักษาทางจิตเวช ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุ กำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผล

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ผ่านเกณฑ์คัดเข้า 179 คน ให้ข้อมูล ไม่ครบถ้วน ลา หรือติดภารกิจที่ทำให้ไม่สามารถเก็บข้อมูลได้ 60 คน สามารถเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลได้ 119 คน (ตารางที่ 1) กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิง 113 คน (ร้อยละ 95.0) อายุเฉลี่ย 37.9 ปี (SD = 8.6) จบการศึกษาระดับปริญญาตรี 110 คน (ร้อยละ 92.4) สถานภาพสมรส 78 คน (ร้อยละ 65.5) โสด 33 คน (ร้อยละ 27.7) และหย่าหรือแยกกันอยู่

8 คน (ร้อยละ 6.7) มีบุตร 2 คน 43 คน (ร้อยละ 36.1) ไม่มีบุตร 41 คน (ร้อยละ 34.5) มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 4 คน 37 คน (ร้อยละ 31.1) มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 3 คน 21 คน (ร้อยละ 17.6) และจำนวนสมาชิกในครอบครัว 5 คน 20 คน (ร้อยละ 16.8) รายได้มากกว่า 30,000 บาทต่อเดือน 60 คน (ร้อยละ 82.4) มีโรคประจำตัว 14 คน (ร้อยละ 11.8) มีประวัติการรักษาทางจิตเวช 3 คน (ร้อยละ 2.5) ระยะเวลาในการทำงานเฉลี่ย 15.6 ปี (SD = 8.7) ทำงานขึ้นเวรเข้าป่วยหรือตึก 93 คน (ร้อยละ 78.2) ทำงานเฉพาะเวรเช้า 26 คน (ร้อยละ 21.8) ดังตารางที่ 2

ความชุกของภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล และ ความเครียด

การคัดกรองภาวะซึมเศร้าด้วยแบบประเมิน PHQ-9 พบว่า ตัวอย่างมีอาการเศร้าน้อย 17 คน (ร้อยละ 14.3) มีอาการเศร้าปานกลาง 6 คน (ร้อยละ 5.0) และอาการเศร้าค่อนข้างรุนแรง 1 คน (ร้อยละ 0.8) การคัดกรองความวิตกกังวลด้วยแบบประเมิน GAD-7 พบว่า ตัวอย่างมีความกังวลน้อย 24 คน (ร้อยละ 20.2) และกังวลปานกลาง 1 คน (ร้อยละ 0.8) การคัดกรองความเครียดด้วยแบบประเมิน PSS-10 พบว่า ตัวอย่างมีความเครียดปานกลาง 73 คน (ร้อยละ 61.3) ดังตารางที่ 3

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคะแนนภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล และความเครียด

กรณีตัวแปรต้นต่อเนื่อง ได้แก่ อายุ จำนวนบุตร จำนวนสมาชิกในครอบครัว และระยะเวลาการทำงาน และตัวแปรตาม ได้แก่ คะแนนปัญหาสุขภาพจิต พบว่าตัวแปรต้นมีภาวะ multicollinearity ค่อนข้างสูง จึงใช้การวิเคราะห์แบบตัวแปรเดียว พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับภาวะซึมเศร้าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ จำนวนสมาชิกในครอบครัว มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย (unstandardized beta: B) เท่ากับ $-.23$ ซึ่งแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตาม (คะแนนภาวะซึมเศร้า) ต่อหน่วยการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรอิสระ (จำนวนสมาชิกในครอบครัว) กล่าวคือ เมื่อมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเพิ่มขึ้น 1 คน ภาวะซึมเศร้าของตัวอย่างจะลดลง 0.23 คะแนน และมีค่าสัมประสิทธิ์

ตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (n = 119)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	6	5.0
หญิง	113	95.0
อายุเฉลี่ย (ปี)	$\bar{X} = 37.94, SD = 8.60, Min = 23, Max = 60$	
ระดับการศึกษา		
ปริญญาตรี	110	92.4
ปริญญาโท	9	7.6
สถานภาพสมรส		
โสด	33	27.7
สมรส	78	65.5
หย่าหรือแยกกันอยู่	8	6.7
จำนวนบุตร		
ไม่มีบุตร	41	34.5
มีบุตร 1 คน	31	26.1
มีบุตรมากกว่า 2 คน	46	36.1
จำนวนสมาชิกในครอบครัว		
1 คน	5	4.2
2 คน	13	10.9
3 คน	21	17.6
4 คน	37	31.10
5 คน	20	16.8
6 คน	12	10.1
7 คนขึ้นไป	11	2.5
เงินเดือน (บาท)		
10,001 - 15,000	8	6.7
15,001 - 20,000	21	17.6
20,001 - 25,000	30	25.2
มากกว่า 30,000	60	82.4
โรคประจำตัว		
ไม่มี	105	88.2
มี	14	11.8
ประวัติรักษาจิตเวช		
ไม่มี	116	97.5
มี	3	2.5
ระยะเวลาในการทำงานเฉลี่ย (ปี)	$\bar{X} = 15.56, SD = 8.67, Min = 1, Max = 39$	
ลักษณะการทำงาน		
เฉพาะเวรเช้า	26	21.8
ขึ้นเวรเช้าบ่ายดึก	93	78.2

ตารางที่ 3 ระดับภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล และความเครียดของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (n = 119)	ร้อยละ
ภาวะอารมณ์ซึมเศร้า (PHQ-9)		
ไม่เศร้าหรือเศร้าเล็กน้อย	95	79.8
เศร้าน้อย	17	14.3
เศร้าปานกลาง	6	5.0
เศร้าค่อนข้างรุนแรง	1	0.9
เศร้ามารุนแรง	0.0	0.0
ความวิตกกังวล (GAD-7)		
ไม่กังวลหรือกังวลเล็กน้อย	94	79.0
กังวลน้อย	24	20.2
กังวลปานกลาง	1	0.8
กังวลรุนแรง	0.0	0.0
ความเครียด (PSS-10)		
ไม่เครียดหรือเครียดเล็กน้อย	46	38.7
เครียดปานกลาง	73	61.3
เครียดสูง	0.0	0.0

การถดถอยมาตรฐาน (standardized beta: Beta) เท่ากับ .16 ซึ่งแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนภาวะซึมเศร้าต่อหน่วยการเปลี่ยนแปลงของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของจำนวนสมาชิกในครอบครัว โดยตัวแปรจำนวนสมาชิกในครอบครัวมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ .40 และสามารถพยากรณ์คะแนนภาวะซึมเศร้า (adjusted R²) ได้ร้อยละ 16 และไม่มีตัวแปรต่อเนื่องใดที่มีความสัมพันธ์กับคะแนนความวิตกกังวลและความเครียดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังตารางที่ 4

การวิเคราะห์ตัวแปรต้นแบบกลุ่มหรืออันดับ ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา ระดับเงินเดือน สถานะภาพสมรส โรคประจำตัว ประวัติการรักษาจิตเวช และรูปแบบการขึ้นเวรต่อคะแนนปัญหาสุขภาพจิต ด้วยการวิเคราะห์การถดถอยพหุพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความวิตกกังวลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ระดับการศึกษา โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .14 และสามารถพยากรณ์คะแนนความวิตกกังวลได้ร้อยละ 37 โดยผู้ที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีมีคะแนนความวิตกกังวลมากกว่าผู้ที่จบปริญญาโท

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และไม่มีตัวแปรใดที่มีความสัมพันธ์กับคะแนนภาวะซึมเศร้าและความเครียดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังตารางที่ 4

วิจารณ์

พยาบาลเป็นเจ้าหน้าที่ด่านหน้าในการให้บริการตรวจคัดกรองผู้ที่เกี่ยวข้องต่อการติดเชื้อโควิด 19 และเป็นบุคลากรสาธารณสุขกลุ่มใหญ่ที่มีโอกาสเสี่ยงต่อการติดเชื้อได้สูง⁵⁻⁸ จึงถือเป็นหนึ่งในกลุ่มเสี่ยงต่อผลกระทบทางด้านสุขภาพจิตที่เกิดจากการทำงานในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 โดยภาพรวมการศึกษานี้พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล และความเครียดในระดับปานกลางขึ้นไปร้อยละ 5.9, 0.8 และ 61.4 ตามลำดับ ขณะที่ข้อมูลการสำรวจของกรมสุขภาพจิตช่วงการแพร่ระบาดรอบแรกในกลางปี พ.ศ. 2563 พบว่าเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมีความเครียดภาวะซึมเศร้า และภาวะหมดไฟ ร้อยละ 4.0, 4.8 และ 4.4 ตามลำดับ และการสำรวจติดตามในช่วงการระบาดระลอกสองในเดือนมกราคม พ.ศ. 2564 ซึ่งบุคลากรสาธารณสุขได้รับผลกระทบจากปริมาณผู้ป่วยที่มากขึ้น พบว่าความชุกของ

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเพื่อทำนายปัจจัยที่มีผลต่อภาวะซึมเศร้า (PHQ-9)^a ความวิตกกังวล (GAD-7) และความเครียด (PSS-10)^c

	ซึมเศร้า (PHQ-9) ^a				วิตกกังวล (GAD-7) ^b				เครียด (PSS-10) ^c						
	B	Beta	SE	t	p-value	B	Beta	SE	t	p-value	B	Beta	SE	t	p-value
ค่าคงที่	-2.53	3.28	.00	-7.77	.442	-3.53	2.62	.00	1.35	.180	11.24	7.25	.00	1.55	.124
เพศชาย (เปรียบเทียบกับเพศหญิง) ^m	1.38	1.31	.10	1.34	1.38	.44	1.02	.04	.67	.504	.28	2.90	.01	.02	.985
อายุ ^u	.10	.09	.28	-1.47	.145	.09	.07	.33	.06	.952	.06	.20	.07	.78	.440
ระดับการศึกษาปริญญาตรี (เปรียบเทียบกับการศึกษาปริญญาโท) ^m	2.54	1.13	.21	1.75	.083	2.79	.89	.30	2.63	.010	2.75	2.50	.11	1.61	.111
สถานภาพสมรส (เปรียบเทียบกับผู้ที่ มีสถานะโสดและหย่าร้าง) ^m	-.54	-.04	1.23	-.44	.662	1.07	.11	.95	1.13	.260	-.80	-.03	2.61	-.31	.759
สถานภาพโสด (เปรียบเทียบกับผู้ที่ มีสถานะสมรสและหย่าร้าง) ^m	-1.10	-.17	.65	-1.69	.094	.12	.02	.50	.24	.808	-2.11	-.15	1.39	-1.52	.131
จำนวนบุตร ^u	-.27	.38	-.08	-.56	.072	-.19	.30	-.07	-.07	.779	.35	.84	.05	-.01	.996
จำนวนสมาชิกในครอบครัว ^u	-.23	.16	-.14	-.23	.011	-.10	.13	-.08	-.16	.091	.13	.36	.04	.06	.544
เงินเดือนที่ได้รับ ^u	.04	.06	.07	-1.19	.237	.02	.05	.04	-1.97	.051	-.08	.14	-.06	-.86	.391
มีโรคประจำตัว ^u	.52	.91	.05	.60	.550	-.43	.71	-.06	-.17	.869	1.70	2.02	.08	.87	.384
มีประวัติรักษาทางจิตเวช ^m	2.36	1.83	.12	1.43	.154	1.76	1.43	.11	1.40	.164	1.70	4.03	.04	.48	.633
จำนวนปีในการทำงาน ^u	-.15	.09	-.42	-1.93	.055	-.12	.07	-.42	-.36	.717	-.03	.20	-.04	.55	.585
ลักษณะการทำงานเช้า (เปรียบเทียบกับการทำงานบ่าย) ^u	.12	.70	.02	.04	.972	.02	.56	.00	-.13	.900	-.62	1.54	-.04	-.68	.497

^a adjusted R² = .16, R = .40, F = 1.83, ^b adjusted R² = .14, R = .37, F = 1.56, ^c adjusted R² = .05, R = .22, F = .52,

^u = Univariate analysis, ^m = multivariate analysis

ความเครียด ภาวะซึมเศร้า และภาวะหมดไฟเพิ่มสูงขึ้นเป็นร้อยละ 5.0, 7.6 และ 9.1 ตามลำดับ¹⁷ เมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาในต่างประเทศ การศึกษาวิเคราะห์ห่อภิมานในบุคลากรทางการแพทย์รวมทั้งพยาบาลที่ทำงานเกี่ยวกับผู้ป่วยโรคโควิด 19 ทั้งด้านหน้าและด้านหลังจากหลายประเทศพบว่าความชุกของความวิตกกังวล ความเศร้า และความเครียดร้อยละ 34.4, 31.8 และ 46.1 ตามลำดับ¹² ความชุกของความเครียดในงานวิจัยนี้สูง เมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศ อาจเนื่องมาจากความแตกต่างกันของลักษณะของการทำงานของกลุ่มตัวอย่าง กล่าวคือ งานวิจัยนี้ศึกษาในกลุ่มพยาบาลด้านหน้าและงานวิจัยในต่างประเทศศึกษาในบุคลากรด้านหน้าและด้านหลังรวมกัน จึงอาจเป็นเหตุผลที่ความชุกของความเครียดในกลุ่มพยาบาลด้านหน้าในงานวิจัยนี้สูงกว่าเล็กน้อย แต่เมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาโดยกรมสุขภาพจิตพบว่าความชุกของความเครียดแตกต่างกันมาก อาจเป็นผลจากหลายปัจจัย ประการแรก ประเทศไทยเริ่มได้วัคซีนเข็มหนึ่งในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564 และครบวัคซีนสามเข็มในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2564 ซึ่งบุคลากรทางการแพทย์เป็นหนึ่งในกลุ่มเป้าหมายแรกที่ได้วัคซีน อาจมีผลให้ความวิตกกังวลลดลงได้ ประการที่สอง การใช้เครื่องมือสำรวจมีความแตกต่างกัน กล่าวคืองานวิจัยนี้ใช้ PSS-10 ในการวัดระดับความเครียดของพยาบาล โดยนับกลุ่มที่มีความเครียดตั้งแต่ระดับปานกลางถึงสูง ขณะที่การสำรวจของกรมสุขภาพจิตวัดระดับความเครียดด้วยแบบประเมิน ST-5 และนับกลุ่มผู้มีเครียดสูงถึงสูงมากเท่านั้น และประการที่สาม การสำรวจของกรมสุขภาพจิตได้ศึกษาในบุคลากรทางการแพทย์ทั้งด้านหน้าและด้านหลังของการบริการด้านโควิด 19 จึงอาจเป็นผลให้มีความชุกแตกต่างกัน

งานวิจัยนี้พบว่า พยาบาลที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี มีคะแนนภาวะวิตกกังวลสูงกว่าพยาบาลที่มีการศึกษาระดับปริญญาโทอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ งานวิจัยของ Saedi และคณะ²⁶ พบว่า พยาบาลที่มีการศึกษาระดับปริญญาโทมีทักษะการจัดการปัญหาที่ดีกว่าระดับการศึกษาที่น้อยกว่า ซึ่งทักษะการจัดการปัญหาที่ดีช่วยให้สามารถจัดการอารมณ์

ความรู้สึกของตัวเอง สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังคงรักษาสุขภาพจิตที่ดีเอาไว้ได้ นอกจากนี้ยังพบว่าจำนวนสมาชิกในครอบครัวมีผลต่อภาวะซึมเศร้า โดยพยาบาลที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวมากขึ้นมีคะแนนภาวะซึมเศร่าลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แตกต่างจากงานวิจัยในต่างประเทศซึ่งส่วนใหญ่ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนี้กับภาวะซึมเศร้า และงานวิจัยในกลุ่มพยาบาลที่ทำงานบริการเกี่ยวกับโควิด 19 ของ Koksai และคณะ²⁷ ที่พบว่า การอยู่กับผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปมีความสัมพันธ์กับการเกิดภาวะซึมเศร้า อาจเนื่องมาจากความแตกต่างของบริบททางวัฒนธรรม งานวิจัยของจิราพร ชมพิบูล และคณะ²⁸ พบว่าสมาชิกครอบครัวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความผูกพันทางอารมณ์ ความร่วมมือ และการปรับตัวของสมาชิกในครอบครัวมีสูงกว่าภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย จึงถือเป็นปัจจัยปกป้องของการเกิดภาวะซึมเศร้าของสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะพยาบาลที่มีความเครียดจากการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด 19

เนื่องจากผลการวิจัยได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างน้อยกว่าที่คำนวณได้ ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อการศึกษาผลที่นำไปอ้างอิงในกลุ่มประชากรโดยรวมได้ และการวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา ณ จุดเวลาใดเวลาหนึ่ง อาจไม่เป็นตัวแทนของผลกระทบช่วงเวลาอื่น นอกจากนี้การสำรวจครั้งนี้ทำในจังหวัดอุบลราชธานี อาจไม่สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้กับจังหวัดอื่น ๆ ได้ เนื่องจากผลกระทบจากการระบาดของโรคอาจแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้สามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนส่งเสริมและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดต่อต่อไป

สรุป

พยาบาลที่ให้บริการในหน่วยคัดกรองโรคโควิด 19 จังหวัดอุบลราชธานีส่วนใหญ่มีภาวะซึมเศร้าและภาวะวิตกกังวลอยู่ในระดับเล็กน้อย ขณะที่ภาวะเครียดในระดับปานกลาง ปัจจัยที่เพิ่มความเสี่ยงของภาวะวิตกกังวล คือ การศึกษาระดับปริญญาตรี ปัจจัยที่ช่วยลดภาวะซึมเศร้าคือ

จำนวนสมาชิกในครอบครัวมาก ดังนั้นควรมีระบบเฝ้าระวังและให้คำปรึกษาบุคลากรด่านหน้าที่ให้บริการในระหว่างการแพร่ระบาดของโรคติดต่อ โดยเฉพาะผู้ที่ขาดหรือมีแหล่งสนับสนุนทางสังคมน้อย เพื่อป้องกันปัญหาสุขภาพจิตในประชากรกลุ่มนี้

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ ดร.นพ.จิรวัดน์ มุลศาสตร์ และคุณสุพจน์ สายทอง กลุ่มงานพัฒนาและส่งเสริมงานวิจัยโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ สำหรับการให้คำปรึกษาในการดำเนินงานวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- World Health Organization. Rolling updates on coronavirus disease (COVID-19) [Internet]. Geneva: World Health Organization; 2020 [cited 2021 Jan 21]. Available from: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/events-as-they-happen>
- Haileamlak A. The impact of COVID-19 on health and health systems. *Ethiop J Health Sci.* 2021;31(6):1073-4. doi:10.4314/ejhs.v31i6.1.
- Duden GS, Gersdorf S, Stengler K. Global impact of the COVID-19 pandemic on mental health services: a systematic review. *J Psychiatr Res.* 2022;154:354-77. doi:10.1016/j.jpsychires.2022.08.013.
- Mallah SI, Ghorab OK, Al-Salmi S, Abdellatif OS, Tharmaratnam T, Iskandar MA, et al. COVID-19: breaking down a global health crisis. *Ann Clin Microbiol Antimicrob.* 2021;20(1):35. doi:10.1186/s12941-021-00438-7.
- World Health Organization. State of the world's nursing 2020: investing in education, jobs and leadership [Internet]. Geneva: World Health Organization; 2020 [cited 2021 Jan 21]. Available from: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240003279>
- Fernandez R, Lord H, Halcomb E, Moxham L, Middleton R, Alananzeh I, et al. Implications for COVID-19: a systematic review of nurses' experiences of working in acute care hospital settings during a respiratory pandemic. *Int J Nurs Stud.* 2020;111:103637. doi:10.1016/j.ijnurstu.2020.103637.
- Ding S, Deng S, Zhang Y, Wang Q, Liu Z, Huang J, Yang X. Experiences and needs of front-line nurses during the COVID-19 pandemic: a systematic review and qualitative meta-synthesis. *Front Public Health.* 2022;10:805631. doi:10.3389/fpubh.2022.805631.
- Jang HY, Yang JE, Shin YS. A phenomenological study of nurses' experience in caring for COVID-19 patients. *Int J Environ Res Public Health.* 2022;19(5):2924. doi:10.3390/ijerph19052924.
- Huang L, Lei W, Xu F, Liu H, Yu L. Emotional responses and coping strategies in nurses and nursing students during COVID-19 outbreak: a comparative study. *PLoS One.* 2020;15(8):e0237303. doi:10.1371/journal.pone.0237303.
- Babamohamadi H, Davari H, Safari AA, Alaei S, Pordanjani SR. The association between workload and quality of work life of nurses taking care of patients with COVID-19. *BMC Nurs.* 2023;22(1):234. doi:10.1186/s12912-023-01395-6.
- Galletta M, Piras I, Finco G, Meloni F, D'Aloja E, Contu P, et al. Worries, preparedness, and perceived impact of Covid-19 pandemic on nurses' mental health. *Front Public Health.* 2021;9:566700. doi:10.3389/fpubh.2021.566700.
- Batra K, Singh TP, Sharma M, Batra R, Schvaneveldt N. Investigating the psychological impact of COVID-19 among healthcare workers: a meta-analysis. *Int J Environ Res Public Health.* 2020;17(23):9096. doi:10.3390/ijerph17239096.
- Martin SD, Brown LM, Reid WM. Predictors of nurses' intentions to work during the 2009 influenza A (H1N1) pandemic. *Am J Nurs.* 2013;113(12):24-31. doi:10.1097/01.NAJ.0000438865.22036.15.
- Shiao JS, Koh D, Lo LH, Lim MK, Guo YL. Factors predicting nurses' consideration of leaving their job during the SARS outbreak. *Nurs Ethics.* 2007;14(1):5-17. doi:10.1177/0969733007071350.
- กองยุทธศาสตร์และแผนงาน กรมสุขภาพจิต. แผนฟื้นฟูจิตใจในสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) [Combat 4th wave of COVID-19 plan: C4] [อินเทอร์เน็ต]. นนทบุรี: กอง; 2563 [สืบค้นเมื่อวันที่ 21 ม.ค. 2564]. จาก: <https://www.dmh.go.th/intranet/p2554/แผนฟื้นฟูจิตใจฉบับปรับปรุง.pdf>

16. กรมควบคุมโรค. สถานการณ์ผู้ติดเชื้อ COVID-19 อัมพเตหารายสัปดาห์ ในรูปแบบ API [The situation of infected people with COVID-19 is updated weekly in API format] [อินเทอร์เน็ต]. นนทบุรี: กรม; 2564. [สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ม.ค. 2564]. จาก: <https://COVID19.ddc.moph.go.th/>.
17. กรมสุขภาพจิต. ข้อมูลสุขภาพจิตคนไทย [Mental Health Check In] [อินเทอร์เน็ต]. นนทบุรี: กรม; 2564. [สืบค้นเมื่อวันที่ 27 ส.ค. 2566]. จาก:<https://checkin.dmh.go.th/dashboards/dash01>
18. ศูนย์บริหารสถานการณ์ โควิด-19 (ศบค.) สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. สถานการณ์ โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 [Coronavirus disease 2019 (COVID-19)] [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ: ศูนย์; 2564 [สืบค้นเมื่อวันที่ 21 ส.ค. 2566]. จาก: https://media.thaigov.go.th/uploads/public_img/source/311264.pdf
19. ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานสถิติแห่งชาติ. สัดส่วนเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ต่อประชากร [Ratio of medical staff to population] [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ: ศูนย์; 2564 [สืบค้นเมื่อวันที่ 21 ส.ค. 2566]. จาก: http://ittdashboard.nso.go.th/preview.php?id_project=60
20. สำนักงานสถิติจังหวัดอุบลราชธานี. รายงานวิเคราะห์สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 จังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. 2564 [Analysis of the situation of the epidemic of COVID-19, Ubon Ratchathani province, 2021]. พิมพ์ครั้งที่ 1. อุบลราชธานี: สำนักงาน; 2564.
21. Fang XH, Wu L, Lu LS, Kan XH, Wang H, Xiong YJ, et al. Mental health problems and social supports in the COVID-19 healthcare workers: a Chinese explanatory study. *BMC Psychiatry*. 2021;21(1):34. doi:10.1186/s12888-020-02998-y.
22. คัคณานต์ วรรณรงค์, ชีระวุธ ธรรมกุล. ความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางสังคมและภาวะหมดไฟในการทำงานช่วงวิกฤติโควิด-19 ของผู้ปฏิบัติงานด้านสาธารณสุขในองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี [Association between social support and burnout syndrome during the COVID-19 crisis among public health workers in Ubon Ratchathani provincial administrative organization]. *วารสารสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 10 จังหวัดอุบลราชธานี*. 2565;20(1): 77-91.
23. Lotrakul M, Sumrithe S, Saipanish R. Reliability and validity of the Thai version of the PHQ-9. *BMC Psychiatry*. 2008;8:46. doi:10.1186/1471-244X-8-46.
24. Spitzer RL, Kroenke K, Williams JB, Löwe B. A brief measure for assessing generalized anxiety disorder: the GAD-7. *Arch Intern Med*. 2006;166(10):1092-7. doi:10.1001/archinte.166.10.1092.
25. Wongpakaran N, Wongpakaran T. The Thai version of the PSS-10: an investigation of its psychometric properties. *Biopsychosoc Med*. 2010;4:6. doi:10.1186/1751-0759-4-6.
26. Saeedi M, Abedini Z, Latif M, Piruzhashemi M. Correlation between COVID-19-related health anxiety and coping styles among frontline nurses. *BMC Nurs*. 2023;22(1):238. doi:10.1186/s12912-023-01344-3.
27. Koksai E, Dost B, Terzi Ö, Ustun YB, Özdin S, Bilgin S. Evaluation of depression and anxiety levels and related factors among operating theater workers during the novel coronavirus (COVID-19) pandemic. *J Perianesth Nurs*. 2020;35(5):472-7. doi:10.1016/j.jopan.2020.06.017.
28. จิราพร ชมพิกุล, ปราณี สุทธิสุนทร, เกรียงศักดิ์ ชื้อเลื่อม, ดุชนันท์ คำมี. รายงานการวิจัย สัมพันธภาพในครอบครัวไทย [Research report Thai family relationship] [อินเทอร์เน็ต]. นครปฐม: สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล; 2552 [สืบค้นเมื่อวันที่ 21 ส.ค. 2566]. จาก: <https://aihd.mahidol.ac.th/resourcecenter/wp-content/uploads/2022/04/รายงานการวิจัย-สัมพันธภาพในครอบครัวไทย.pdf>